

LAMBERTNÉ KATONA MÓNICA*

Az európai integráció kihívásai Zala megye munkaerőpiacán

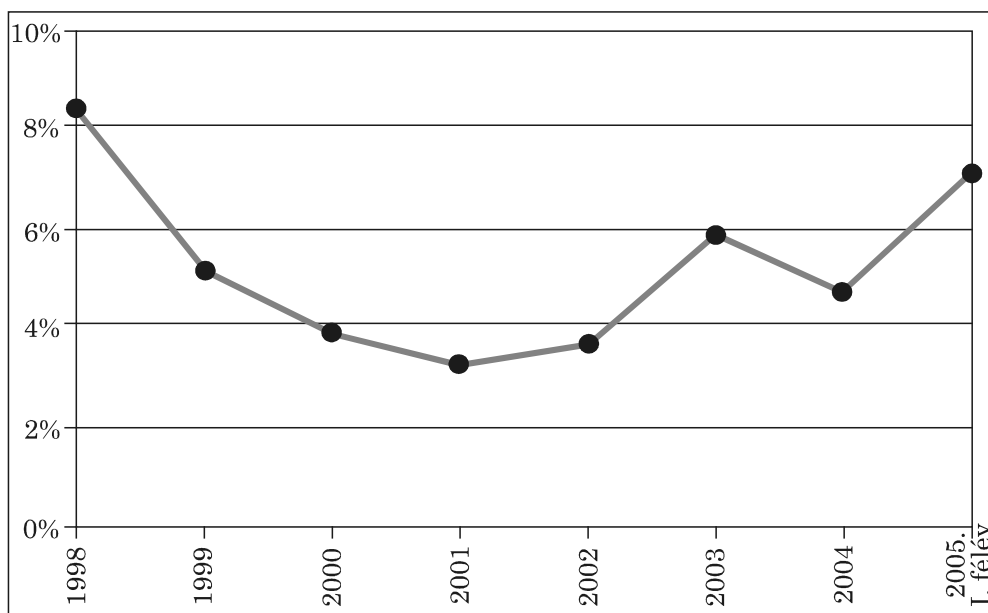
I. ZALA MEGYE MUNKAERŐPIACÁNAK VIZSGÁLATA

Zala megye gazdasága településszerkezeti és gazdaságföldrajzi adottságainak megfelelően sokszínű képet mutat. Az elmúlt években a megyében egy szükséges gazdasági szerkezetváltás folyamatának tanúi lehettünk. A zömében könnyűipari tevékenységet folytató üzemek sorozatosan szűntek meg, melyek hosszú időn keresztül a térség gazdasági potenciálját meghatározó nagyvállalkozások voltak. A megye gazdasági helyzetét hátrányosan érintette, hogy a megszűnő, összeszerelő gyártási tevékenységet folytató multinacionális cégek, vállalkozások kivonultak a térségből. A megye működő tőke vonzó képességéből eredően a regisztrált gazdasági szervezetek száma 25,8 E db-ról 40,8 E db-ra, az egyéni vállalkozások száma 16,2 E db-ról 26,3 E db-ra növekedett. A gazdasági szervezetek számának növekedését az elemzők főként azzal magyarázzák, hogy a megszűnő nagyvállalatok befektetői tőkéjüket új vállalkozások alapításába tolták át. A megye munkaerőpiacának szereplőit érzékenyen érintette, hogy Zalában a tönkremenő nagyvállalatok csoportos létszámleépítése következményeként 2140 fő vesztette el munkahelyét. A munkahelyek megszűnéséből eredően jelenleg a megye a növekvő munkanélküliség problémájával küzd. A 2005. I. félévi adatok szerint a megyében a munkanélküliségi ráta 7,1%-os, szemben az országos 7,2%-kal. (L. 1. ábra.)

A munkanélküliség szerkezetét vizsgálva a következő tendenciákat figyelhetjük meg. A megyében a foglalkoztatottak száma 125,8 ezer fő. *Az alkalmazásban állók száma fokozatosan csökken*, jelenleg arányuk 65,5%-os. A csökkenő tendenciát

* BGF Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar Zalaegerszegi Intézete, Pénzügyi Tanszéki Osztály, főiskolai adjunktus.

egyrészt azzal magyarázhatjuk, hogy a megyében az elmúlt időszakban jelentősen csökkent a közigazgatási és közalkalmazotti területeken a foglalkoztatottak száma, másrészt az ipari termelést folytató szervezetek megszűnéséből eredően szűkült a munkahelyek száma, hiszen a létrejövő új vállalkozások költségtakarékossági szempontokat is figyelembe véve, a „minimális foglalkoztatotti létszámmal” kívánják tevékenységüket megvalósítani.

1. ábra
A munkanélküliségi ráta alakulása Zala megyében¹

A korosztályos adatok vizsgálata során egyértelműen látszik, hogy növekszik a *pályakezdő munkanélküliek* száma. A megyében jelenleg 669 fő pályakezdő munkanélkülit tartanak nyilván a Munkaügyi Központ nyilvántartása alapján. A pályakezdő munkanélküliek száma ettől lehet magasabb, hiszen nyilvántartottak körébe csak azok tartoznak akik bejelentkeztek a központnál. A megyében a pályakezdő munkanélküliek aránya az országos 17,1%-os szinthez képest viszonylag kedvező, a megyében ez az érték 6,96%. A pályakezdő munkanélküliség problémáját a következő folyamatok generálják. Egyrészt a jelenleg elhelyezkedési problémával küzdő fiatalok egy 4-6 éve megszületett oktatáspolitikai döntés eredményeként kezdtek meg tanulmányaikat. Az elmúlt 4-6 évben viszont a foglalkoztatók munkaerő keresleti igényei gyökeresen átalakultak. Ma már nem a legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkezők a legkeresettebbek a munkaerőpiacon. Viszont az oktatási szerkezetünkben, a társadalmi normák elvárásaiból adódóan a felsőfokú végzettségűek aránya fokozatosan növekszik. A „kiszorító hatás” elve, mint új jelenség érvényesül a munkaerőpiacon. A magasabban képzett munkavállalók az alacsonyabb végzettségű

¹ Forrás: www.portal.ksh.hu.

gűek munkáját végzik, ezzel kiszorítva a kevésbé képzeteket az utóbbiak hátrányára. A piaci szférában a vállalkozások a bér-és járulékköltségek minimalizálására törekkenek. Ezért élnek a kiegészítő (nyugdíjas) foglalkoztatás lehetőségével, hiszen a nyugdíjas foglalkoztatott után csak baleseti járulék fizetésére kötelezettek. További problémákat vett fel a *tartós munkanélküliek száma* és részarányának emelkedése. Ezen problémát tovább súlyosbitja azon tény is, hogy fokozatosan növekszik a munkanélküliség átlagos időtartama.

A munkaerőpiac problémáinak kezelésére megoldási alternatívákat szükséges kidolgozni és megvalósítani abból a célból, hogy a munkanélküliség csökkenjen a foglalkoztatottság (amely 2005 I. féléve alapján a megyében 55,3%-os) és foglalkoztathatóság növekedése megvalósulhasson. A kialakult helyzet kezelésére összehangolt programok megvalósítására van szükség a gazdaság minden szintjén. Nemzetgazdasági szinten a Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterv keretében kormányzati forrásból a munkaügyi szervezetek közreműködésével a kormány támogatást nyújt munkahelyteremtő beruházásokhoz, foglalkoztatáshoz és annak bővítéséhez, rehabilitációs foglalkoztatáshoz, képzéshez, munkaerő-piaci átképzéshez, vállalkozóvá váláshoz. 2005 őszétől új kormányzati programok indulnak. A START program keretében a pályakezdők foglalkoztatásának bővítése a cél. Ezen program keretében a foglalkoztatót a pályakezdő után az első évben 15%-os, a 2. évben 25%-os járulék terheli. A Közmunka Program keretében a kormányzat az idény-munkanélküliség problémáját kívánja kezelni. Helyi szinten a munkaügyi szervezet valósítja meg a nemzeti programokat, valamint az önkormányzatok adópolitikai és ingatlanpolitikai (iparűzési adó kedvezmények, befektetők számára alacsony ingatlanárak) eszközökkel járulnak hozzá a lokális problémák kezeléséhez. Ez utóbbi esetben az önkormányzatok ún. „kényszer-pályajáról” beszélhetünk, hiszen a munkanélküli ellátásból kikerülő az önkormányzatok kiadásait növelik, támogatások, segélyek formájában jelentenek terheket a költségvetésben.

Az említett programokon túl lehetőség nyílik az uniós források bevonására is. Ezen források társfinanszírozás formájában jelennek meg a nemzeti és helyi szintű elképzelésekben. Véleményem szerint a helyi szinten érintett szereplők bevonása nélkül a programok hatékonysága csökken. A leginkább igaz ez a pályázati formában finanszírozott projektek esetében, hiszen ezen formában történő programfinanszírozás legfontosabb paramétere, hogy az érintetteket aktivizálni kell a programokon való részvételre, a működőképes partnerség létrehozására a terület-specifikus foglalkoztatási problémák megoldásához.

II. UNIÓS FORRÁSOK A MUNKAERŐPIACON

Magyarország európai uniós tagságának legkézzelfoghatóbb eredménye, hogy jogszultttá vált az uniós források, támogatások felhasználására. Az EU gazdasági és társadalmi politikáját elsősorban a strukturális politikán keresztül viszi át a gyakorlatba, amely – az Unió tagállamainak szolidaritását megerősítve – a gazdag és szegény régiók fejlettségi különbségeinek csökkentését irányozza elő. A Strukturális Alapok által nyújtott támogatások az egyes programidőszakokban különböző célkitűzések alapján vehetők igénybe.

A jelenleg érvényes 2000-2006-os költségvetési periódusban a Strukturális Alapok a következő három célkitűzést tartalmazzák.

1. A fejlődésben elmaradott régiók fejlesztésének és strukturális alkalmazkodásának támogatása. – Finanszírozási forrást nyújtó alapok: ERFA, ESZA, EMOGA-O, HOPE részalap.
2. A hagyományos iparágak hanyatlásával (strukturális problémákkal) küzdő területek felzárkóztatása, gazdasági és társadalmi átalakulásának támogatása. – Finanszírozási forrást nyújtó alapok: ERFA, ESZA.
3. Az oktatási, képzési és foglalkoztatási politikák és rendszerek alkalmazásának és korszerűsítésének támogatása. – Finanszírozási forrást nyújtó alap: ESZA.

1. táblázat

Az EU Strukturális Alapjaiból és az azokhoz kapcsolódó egyéb forrásból származó fejlesztési támogatások összege 2004-2006 között Magyarországon¹

Támogatási terület	Strukturális alapok forrás	Hazai forrás	Uniós + hazai forrás
Gazdasági versenyképesség	109,4	45,2	154,6
<i>Humán erőforrások</i>	<i>143,5</i>	<i>47,8</i>	<i>191,3</i>
Környezetvédelem, energetika és közlekedési infrastruktúra	83,4	28,9	112,4
Agrár- és vidékfejlesztés	80,8	26,9	107,7
Regionális fejlesztések	91,7	29,7	121,4
Összesen	508,9	178,6	687,4

Elemzési szempontból fontos a humán erőforrások támogatásának vizsgálata, melynek részaránya Magyarországon az összes fejlesztési forrásokból eléri a 27,8%-ot. Országunk jelenlegi pozíciója az uniós források felhasználásakor (szerződéssel lekötött projektek alapján 2005. szeptember 2-ig) 58,19%-os. Ezen értékből témánk szempontjából fontos, hogy a humán erőforrások finanszírozására a szerződéssel lekötött projektek értékén belül 26,56%-os részarányal bír.

Az uniós humán erőforrások fejlesztésére alkalmas források felhasználásának alapja, hogy az ország rendelkezzen megfelelő programokkal. Két kulcsfontosságú programot kell kiemelni, úgymint a Nemzeti Fejlesztési Tervet valamint a Nemzeti Foglalkoztatási Akciótervet. Ezen programokban megfogalmazott célok (foglalkoztatási ráta emelése 60%-os szintre, munkavállalók esélyegyenlőségének biztosítása, az élethosszig tartó tanulás lehetőségének biztosítása, munkahelyek minőségének javítása) legfontosabb ismérve, hogy illeszkednie kell az Európai Foglalkoztatási Stratégiához, mivel ezen stratégia az alapja az ESZA célkitűzéseinek, valamint ezen célok alapján kerülnek meghatározásra az alap pénzügyi eszközei, operatív programok formájában. A Humán Erőforrás Operatív Program (HEFOP) leginkább kínálati oldalon történő beavatkozással kíván megoldást találni a stagnáló foglalkoztatási ráta javítására, az oktatási- képzési rendszernek a változó munkaerő-piaci igényekre adott nem kellően

¹ Forrás: www.nfh.hu.

érzékeny válaszára, az alacsony területi és szakmai mobilitásra, illetve a munkavállalási korú népesség körében tapasztalható jelentős mértékű inaktivitás problémájára.

A HEFOP négy prioritásra helyezi a hangsúlyt:

1. *Aktív munkaerő-piaci politikák támogatása* – A prioritás célja a munkanélküliek reintegrációja a munkaerőpiacra, a hosszú távú munkanélküliség megakadályozása, ill. a fiatal munkanélküliek munkaerőpiacra történő beilleszkedésének elősegítése.
2. *Társadalmi kirekesztés elleni küzdelem támogatása a munkaerőpiacra történő belépés elősegítésével* – A prioritás különös tekintettel a társadalmi kirekesztéssel leginkább sújtottak oktatási feltételeinek és foglalkoztathatóságuknak javítására.
3. *Az egész életen át tartó tanulás és az alkalmazkodóképesség támogatása* – A prioritás az oktatási és képzési rendszer hatékonyságának fejlesztését célozza. Kiemelt hangsúlyt kap a képzettségek fejlesztése, a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő készségek és képességek fejlesztése.
4. *Az oktatási, szociális és egészségügyi infrastruktúra fejlesztése* – A prioritás az oktatási és egészségügyi ágazat infrastruktúrájának fejlesztését célozza.

Magyarországon a célkitűzéseknek megfelelően a 2004-2005-ös években a 2. táblázatban található programok kerültek meghirdetésre.

2. táblázat

A 2004-2005 időszak HEFOP programjai

*(A nyertes zalai pályázatok **kövérrel** vannak szedve.)¹*

KÖZPONTI PROGRAMOK	
1.1.	<i>Aktív munkaerő-piaci politikák támogatása</i>
1.2.	Állami foglalkoztatási szolgálat fejlesztése
2.1.1.	Hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása az oktatási rendszerben
3.1.1.	Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira
3.2.1.	A szakképzés tartalmi, módszertani és szerkezeti fejlesztése: új szakképzési szerkezet
3.5.1.	Módszertani adatbank létrehozása és regionális munkaerő fejlesztő és képző központok szervezetének, tevékenységének átalakítása és fejlesztése
4.3.1.	Regionális Egészségcentrum modellintézmény létrehozása

¹ Forrás: OTH Pályázati Információs Központ.

2. táblázat (folytatás)
A 2004-2005 időszak HEFOP programjai
(A nyertes zalai pályázatok **kövérrrel** vannak szedve.)¹

NFT PROJEKTEK
1.3.1. Nők munkaerőpiacra való visszatérésének elősegítése
2.1.2. Sajátos nevelési igényű tanulók integrált nevelésének támogatása intézményi együttműködés keretében a közoktatás területén
2.1.3. Hátrányos helyzetű tanulók integrációs felkészítésének támogatása intézményi együttműködés keretében a közoktatás területén
2.1.4. Modell értékű tanoda típusú (extrakurrikuláris) tevékenységek támogatása a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikeressége érdekében
2.2. A társadalmi beilleszkedés elősegítése a szociális területen dolgozó szakemberek képzésével
2.3.1. Hátrányos helyzetű emberek alternatív munkaerő-piaci képzése és foglalkoztatása
2.3.2. A hátrányos helyzetű emberek, köztük a romák foglalkoztathatóságának javítása
3.1.2. Térségi Iskola- és Óvodafejlesztő Központok megalapítása a kompetencia-alapú tanítási-tanulási programok elterjesztése érdekében
3.2.2. Térségi Integrált Szakképző Központok létrehozása és infrastrukturális feltételeinek javítása
3.3.2. A felsőoktatás szerkezeti és tartalmi fejlesztése
3.4.1. A vállalkozói készségek és a munkavállalók alkalmazkodóképességének fejlesztését célzó képzések támogatása
3.4.2. Mikrovállalkozások együttműködésének és versenyképességének javítása képzéssel
3.5.4. A felnőttképzés hozzáféréseinek javítása a rendelkezésre álló közművelődési intézményrendszer rendszerszerű bevonásával
4.1.1. Térségi Integrált Szakképző Központok létrehozása és infrastrukturális feltételeinek javítása
4.1.2. Felsőoktatási intézmények infrastrukturális feltételeinek javítása (ISCED5)
4.2. A társadalmi befogadást támogató szolgáltatások infrastrukturális fejlesztése
4.3. Egészségügyi infrastruktúra fejlesztése a hátrányos helyzetű régiókban
4.4. Egészségügyi információ-technológia fejlesztése az elmaradott régiókban

¹ Forrás: OTH Pályázati Információs Központ.

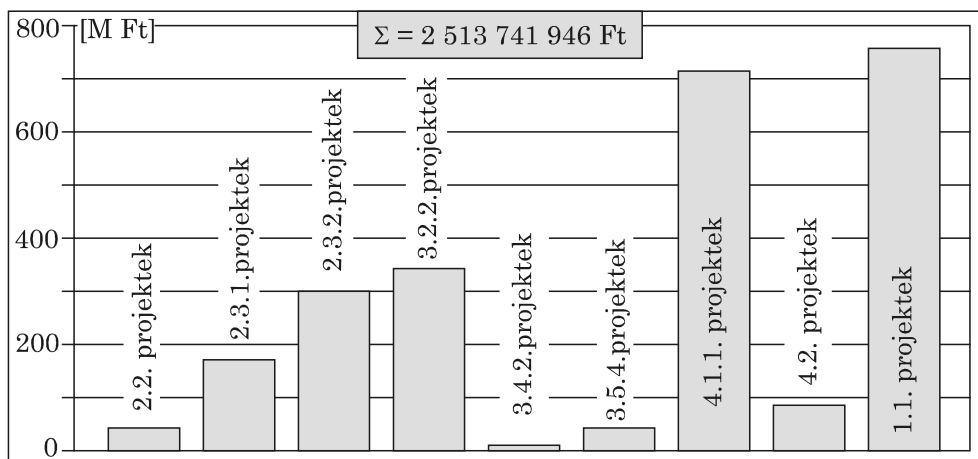
III. HEFOP PROGRAMOK TÁMOGATÁSAINAK FELHASZNÁLÁSA ZALA MEGYE MUNKAERŐPIACÁN

A nyertes projektek szerkezetét tekintve megállapíthatjuk: központi támogatásból Zala megye egy esetben részesült, amely kiemelt fontosságú. A projekt céljai: a fiatal és idősebb korosztályok foglalkoztatásának növelése, a munkaerőpiacon hátrányos helyzetű rétegek, foglalkoztatási problémáinak kezelése, a tartós munkanélküliek arányának csökkentése. A célokból egyértelműen látszik, hogy a megyei munkaügyi szervezet munkanélküliek állományának megyei sajátosságainak megfelelően, annak szerkezetére alapozva fogalmazta meg teendőit. A projekt továbbá megcélozza a munkaerő-piaci képzések indítását, OKJ-s végzettségeket adó tanfolyamok beindítását, rövid idejű kompetencia típusú képzések folytatását, abból a célból, hogy a végzettek elhelyezkedési esélye javuljon. Másrészt a bértámogatások formájában a projekt célcsoportjainak foglalkoztatásához kíván a központ támogatásokat nyújtani.

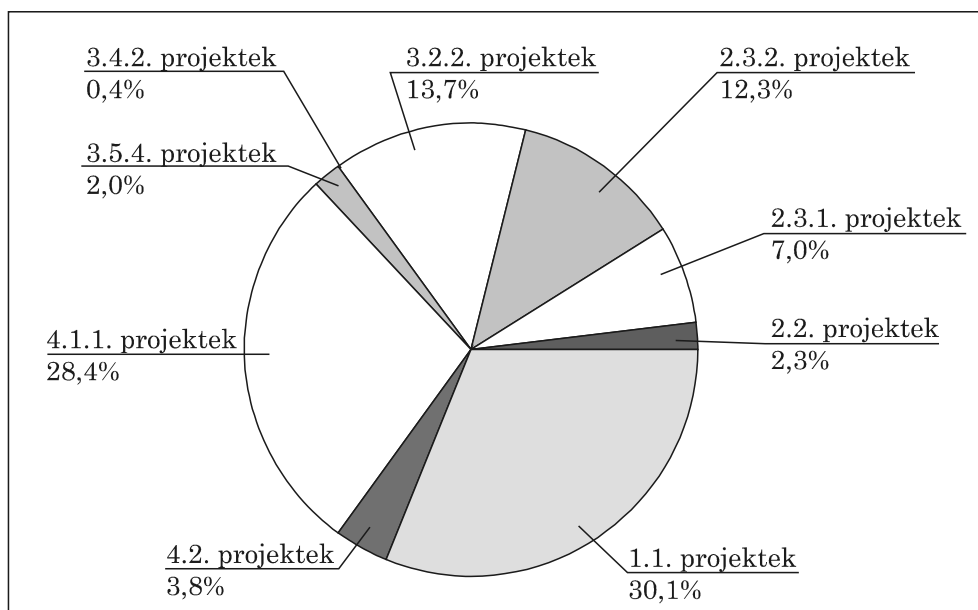
A NFT-projektek szerkezetében a következő trendek figyelhetők meg. A nyertes projektek közül a zalai projektek részaránya 44,4%-os. A nyertes pályázók között megjelennek önkormányzatok, nonprofit szervezetek, kistérségi társulások, vállalkozások, költségvetési intézmények. A projektek egyrészt a fiatalok, (célkitűzés alapján részarányuk a projektekben 1,45%-os) másrészt a hátrányos helyzetű csoportok (kisebbség (célkitűzés alapján részarányuk a projektekben 9,11%-os, nők (célkitűzés alapján részarányuk a projektekben 0,83%-os) munkaerő-piaci problémáit kívánja kezelni. A megoszlások alapján azt a megállapítást tehetjük, hogy a pályázók töreknek az unió által preferált problémák kezelésére. De a projektek elsődleges célkitűzéseiben ezen célok megyei szinten nem a legpreferáltabbak. A projektek legjelentősebb része célkitűzése alapján a munkavállalók képzésére helyezi a legnagyobb hangsúlyt. A pályázók körében ezen projektekben a legfőbb célok: a szakképző intézmények programjának támogatása, a munkavállalók képzése és átképzése, a munkaerő-piaci igényekhez való alkalmazkodás elősegítése. Ezen túl a pályázók programjaikban kiemelten kívánják kezelni az esélyegyenlőség kérdését is. A célcsoportok alapján a projektek kiemelt figyelmet szentelnek a nők esélyegyenlőségének javítására, a kisebbségi csoportok problémáinak kezelésére.

Humán Erőforrás Operatív Programok, központi és Nemzeti Fejlesztési Tervhez kapcsolódó projektek keretében Zala megyében 2005. szeptember 2-ig 19 pályázóval történt meg a szerződéskötés. A pályázatok darabszámát tekintve az országos pályázatokból Zala megye 4,97%-kal veszi ki a részét. E projektek szerződéses összértéke 2 513 741 946 Ft. Ennek az országos értéken belüli részaránya 2,41%.

A szerződött projektekről készített kimutatásból jól látszik, hogy a legnagyobb összegű projekt (31%-os részarányal) a munkaügyi szervezet központi projektje. A kitűzött célok megvalósítása érdekében a központnak szoros együttműködést kell kialakítania a gazdasági szereplőkkel, partnerségi kapcsolatot érdemes kialakítaniuk a képzéseket megvalósító szervezetekkel. Ezen együttműködés nélkül – véleményem szerint – nem lehet a projekt tevékenységeit hatékonyan megvalósítani.

2. ábra
HEFOP programok Zala megyében¹

3. ábra
HEFOP programok részaránya Zala megyében¹

¹ Forrás: OTH Pályázati Információs Központ.

Kiugróan magas még a Térségi Integrált Szakképző Központok létrehozása és infrastrukturális feltételeinek javítását célzó projektek részaránya (részarányuk 28%-os). Ezen magas érték indokoltsága kettős. Egyrészt infrastrukturális fejlesztésről van szó, melynek értéke meghaladja a képzési és átképzési projektek nagyságát, másrészt ezen a területen egy új, modernebb szerkezetben működő képzési struktúra kialakításáról van szó.

Fontos megvizsgálni azon tényezőket is, hogy mi az oka annak, hogy nem mindegyik meghirdetésre kerülő pályázati ablakban találunk nyertes zalai projektek. Hiszen zalai pályázatok csak a meghirdetésre kerülő programokban 34,62%-ban nyertek.

A központi programokban a megye részaránya csekély. A sikertelenség oka elsősorban abból adódik, hogy a megyei szervezetek nem fértek bele a pályázók körébe, hiszen csak központok pályázhattak. Magyarország regionális szervezete és Budapest központúsága miatt, ezáltal a nyertes pályázatok is a régióközpontokban és a fővárosban kerülnek kimutatásra.

ÖSSZEGZÉS

Az NFT projektek sikerességében ill. sikertelenségében a következő hatások játszanak szerepet. A pályázati kiírások megfogalmazásakor már eleve kizárták a megye lehetséges pályázóit a projekteken való indulásból, tekintve, hogy Zala megye adottságaiból adódóan nem tartozik a hátrányos helyzetűek közé. A felsőoktatás területén a megyei sikertelenség oka kettős. Egyrészt a megyében nem működik zalai székhelyű felsőoktatási intézmény. Ebből adódóan ezen intézmények pályázatait a központ székhelye szerint kerültek kimutatásra. Másrészt a pályázati kiírások feltételei megszabják, hogy egy intézmény csak egy pályázatot nyújthatott be, így a zalai intézmények programjait is integrálták a központok pályázataiba.

A pályázati rendszer az általam vizsgált időszakban indult. A pályázók és közreműködő szervezetek még felkészületlenek voltak ebben az időszakban. Ebből fakadóan a pályázati tanulási folyamatában sok tartalmilag életképes projekt vészett el. Ennek oka a megfelelő koordináció hiánya az irányító hatóságok részéről.

Az Unió az elkövetkező időszakban is társfinanszírozóként megjelenik a munkaerő-piaci problémák kezelésében, abból adóan, hogy ezen probléma az unió más országaiban is égető kérdés. Ezen problémák kezelése rendelkezésre állnak a jövőben is a decentralis források, a strukturális alapok forrásai, és a Közösségi Kezdeményezések támogatásai.

Az új típusú támogatások által biztosított forrásokkal megvalósulhat a munkanélküliek reintegrációja a munkaerőpiacra, a társadalmi kirekesztéssel sújtottak oktatási feltételeinek javulása, oktatási és képzési rendszer hatékonyságának fejlesztése, az „élethosszig tartó tanulás” és alkalmazkodóképesség támogatása, az oktatási és egészségügyi ágazat infrastruktúrájának fejlesztése.

IRODALOM

FORMAN BALÁZS (2003): Az Európai Unió strukturális és előcsatlakozás alapjai. Interpress Kiadó.

NÉMETHNÉ PÁL KATALIN (2002): Elfogyott-e a képzett magyar munkaerő? – Gazdaság/2002. tavasz-ősz.

RUBAJ ANITA (2005): A lokalitás szerepe a foglalkoztatáspolitikában – Humán Politikai Szemle (2005).

Munkaügyi szakemberek felkészítése az EU csatlakozás kihívásaira. Oktatási anyag, Reginnov Tanácsadó Kft.

ERDEINÉ HORVÁTH KLÁRA, ROBERT HÖRMANN (2002): Kézikönyv foglalkoztatási célú projektek kifejlesztéséhez, menedzseléséhez. ÖSB Unternehmensberatung GmbH.

Zala Megyei Munkaügyi Központ adatbázisa.

www.nfh.hu

www.westpa.hu

www.fmm.hu

www.om.hu

www.ksh.hu

www.eruoparl.eu.int

www.cor.eu.int

www.esc.eu.int

1. táblázat:

Mi a mértékegység?

**The challenges of the European integration
on the labour market of Zala county**

The main result of our EU membership is that we are entitled to spend money from EU Funds. From these, Hungary used 58.19%. The financing of human resources is 25.56% of the projects fixed contracts. The total value of HEFOP projects amounts to 2,513,741,946 HUF in Zala county. The new programs can reintegrate the unemployed to labour market, improve the educational conditions of excluded person from society and the efficiency of educational system, support „for life” learning and adaptability, develop the infrastructure of education and health industry.